

10. Λούις Μπουνουέλ, Η τελευταία πνοή

Στην Εστία ήταν επίσης που άρχισα να ασχολούμαι με τον αθλητισμό. Κάθε πρωί, με κοντό παντελονάκι, ξυπόλητος, ακόμα κι όταν η παγωνιά σκέπαζε το χώμα, έτρεχα σ' ένα γήπεδο ασκήσεων του ιππικού της Πολιτοφυλακής. Ίδρυσα την αθλητική ομάδα του κολλεγίου, που πήρε μέρος σε διάφορους πανεπιστημιακούς αγώνες. Ήμουν μέχρι κι ερασιτέχνης πυγμάχος. Όλους όλους δεν έδωσα παρά μόνον δύο αγώνες. Τον ένα τον κέρδισα γιατί ο αντίπαλός μου δεν εμφανίστηκε. Στον άλλο έχασα στα σημεία, με πέντε γύρους, από έλλειψη μαχητικότητας. Πράγματι, δεν σκεφτόμουν τίποτε άλλο από το να προστατεύσω το πρόσωπό μου.

Κάθε είδους άσκηση μου φαινόταν καλή. Καμιά φορά σκαρφάωνα ακόμα και στην πρόσοψη της Εστίας.

Διατήρησα σ' όλη μου τη ζωή -ή σχεδόν όλη- τους μύς που απέκτησα εκείνη την εποχή, ιδίως ένα πολύ δυνατό μυϊκό σύστημα στο στομάχι και στην κοιλιά. Έδινα μάλιστα ένα είδος παράστασης: ξάπλωνα κάτω κι οι φίλοι μου πηδούσαν πάνω στην κοιλιά μου. Άλλη ειδικότητα: να «βάζω δύναμη». Έχω πάρει μέρος σε αναρίθμητα τουρνουά σε τραπεζάκια μπαρ ή εστιατορίων, μέχρι μια πολύ σεβαστή ηλικία.

Στη Φοιτητική Εστία βρέθηκα σε μια αναπόφευκτη επιλογή. Το περιβάλλον μέσα στο οποίο ζούσα, η φιλολογική κίνηση, πολύ έντονη στη Μαδρίτη εκείνη την εποχή, κι η συνάντηση με φίλους ανεκτίμητους, όλα επηρέασαν αυτή την εκλογή. Ποια ήταν ακριβώς η στιγμή που αποφάσισα για τη ζωή μου. Σήμερα μου είναι σχεδόν αδύνατο να πω.

Η Ισπανία ζούσε μια περίοδο που τώρα –συγκρίνοντας την με αυτά που επακολούθησαν– μου φαίνεται σχετικά ήρεμη. Το μεγάλο γεγονός ήταν η επανάσταση του Αμπντ ελ Κριμ στο Μαρόκο κι η βαριά ήττα των ισπανικών στρατευμάτων στο Ανιουάλ, το 1921, τη χρονιά ακριβώς που έπρεπε να υπηρετήσω τη στρατιωτική μου θητεία. Λίγο καιρό πριν είχα γνωρίσει στην Εστία τον ίδιο τον αδελφό του Αμπντ ελ Κριμ, και γι' αυτό το λόγο θέλησαν αργότερα να με στείλουν με αποστολή στο Μαρόκο –αποστολή που αρνήθηκα.

Ο Ισπανικός νόμος επέτρεπε στις πλούσιες οικογένειες να εξαγοράζουν εν μέρει τη θητεία των παιδιών τους. Αλλά εκείνη τη χρονιά, ο νόμος αυτός άρθηκε, εξαιτίας του πολέμου του Μαρόκου. Βρέθηκα λοιπόν στρατευμένος σ' ένα σύνταγμα του πυροβολικού, που επειδή είχε διακριθεί στον αποικιακό πόλεμο, είχε εξαιρεθεί από το μαροκινό μέτωπο. Μια μέρα ωστόσο, κάτω από την πίεση των περιστάσεων, μας ανήγγειλαν: «Φεύγουμε αύριο». Εκείνο το βράδυ σκέφτηκα πολύ σοβαρά να λιποτακτήσω. Δύο φίλοι μου το έκαναν κι ο ένας τους κατέληξε μηχανικός στη Βραζιλία.

Τελικά η διαταγή της αναχώρησης ανακλήθηκε και έκανα όλη τη θητεία μου στη Μαδρίτη. Τίποτε το αξιοσημείωτο. Εξακολούθησα να βλέπω τους φίλους μου, μια και είχαμε το δικαίωμα να βγαίνουμε κάθε βράδυ και να κοιμόμαστε στα σπίτια μας, εκτός από τις μέρες που είχαμε σκοπιά. Αυτό κράτησε δεκατέσσερις μήνες.

Εκείνες της νύχτες της σκοπιάς, είχα νιώσει στιγμές φοβερής ζήλειας. Κοιμόμαστε με τη στολή και τις φυσιγγιοθήκες μας, ανάμεσα στους κοριούς του φυλακίου της φρουράς, περιμένοντας τη σειρά μας. Δίπλα έβλεπα μέσα στο θάλαμό τους τους λοχίες να παίζουν χαρτιά, πλάϊ σε μια μεγάλη σόμπα, μ' ένα ποτήρι κρασί στο χέρι. Περισσότερο από οτιδήποτε άλλο στον κόσμο, επιθυμούσα να ήμουν λοχίας.

Έτσι, όπως όλος ο κόσμος, από ορισμένες περιόδους της ζωής μου έχω κρατήσει στη μνήμη μου μια και μοναδική εικόνα, μερικές φορές είναι ένα συναίσθημα ή και μια εντύπωση: το μίσος μου για τον Χουάν Θεντένο και τα κακοχτενισμένα μαλλιά του, τη ζήλεια μου για τη σόμπα που είχαν οι λοχίες.

Αντίθετα από τους περισσότερους φίλους μου, παρά τις συχνές σκληρές συνθήκες διαβίωσης, παρά το κρύο και την πλήξη, έχω καλές αναμνήσεις από τα χρόνια που πέρασα στους Ιησουίτες κι από τη στρατιωτική μου θητεία. Είδα κι έμαθα πράγματα που δεν μπορεί κανείς να μάθει αλλού.

Μετά την απόλυσή μου, συνάντησα τον λοχαγό μου σ' ένα κονσέρτο. Το μόνο που βρήκε να μου πει ήταν:

-Ήσαστε ένας καλός πυροβολητής.

Η Ισπανία έζησε για μερικά χρόνια κάτω από την οικογενειακή δικτατορία του Πρίμο ντε Ριβέρα, πατέρα του ιδρυτή της Φάλαγγας. Το εργατικό κίνημα, συνδικαλιστικό και αναρχικό, αναπτυσσόταν, ενώ δειλά δειλά γεννιόταν το ισπανικό κομμουνιστικό κόμμα. Μια μέρα, γυρίζοντας από τη Σαραγόσα, μαθαίνω στο σταθμό ότι ο πρωθυπουργός, ο Ντάτο, χτυπήθηκε την προηγούμενη από αναρχικούς μέσα στη μέση του δρόμου. Πήρα ένα μόνιππο και ο αμαξάς μου έδειξε τις τρύπες από τις σφαίρες στη οδό Αλκάλα.

Μια άλλη φορά, με μεγάλη χαρά μάθαμε ότι αναρχικοί, με την καθοδήγηση αν θυμάμαι καλά-του Ασκάσο και του Ντουρούτι, μόλις είχαν δολοφονήσει τον αρχιεπίσκοπο της Σαραγόσας, Σολντεβίγια Ρομέρο, πρόσωπο απεχθές, που το μισούσε όλος ο κόσμος, ακόμη κι ένας θείος μου κληρικός. Εκείνο το βράδυ, στην Εστία, ήπιαμε στην καταδίκη της ψυχής μου.

Κατά τ' άλλα πρέπει να πω ότι η πολιτική μας συνείδηση, μουδιασμένη ακόμη, μόλις που άρχισε να ξυπνάει. Με εξαίρεση τρεις ή τέσσερις ανάμεσά μας, χρειάστηκε να περιμένουμε τα χρόνια 1927-28, λίγο πριν την ανακήρυξη της Δημοκρατίας, για να εκδηλωθεί αυτή η συνείδηση. Μέχρι τότε –εκτός από λίγες εξαιρέσεις- δεν δείχναμε παρά ένα διακριτικό ενδιαφέρον για τα πρώτα αναρχικά και κομμουνιστικά έντυπα. Αυτά τα τελευταία μας έκαναν να γνωρίσουμε τα κείμενα του Λένιν και του Τρότσκι.

Οι μόνες πολιτικές συζητήσεις στις οποίες είχα πάρει μέρος –ίσως ήταν και οι μόνες της Μαδρίτης- γίνονταν στην penca του Café de Platerias, στην οδό Μαγιόρ.

Η penca είναι μια συγκέντρωση που γίνεται τακτικά σ' ένα καφενείο. Αυτή η συνήθεια έπαιξε ουσιαστικό ρόλο στη ζωή της Μαδρίτης, κι όχι μόνο την φιλολογική της ζωή. Γίνονταν συγκεντρώσεις κατά επαγγέλματα, πάντοτε στον ίδιο χώρο, τα απογεύματα από τις τρεις ως τις πέντε ή τα βράδια από τις εννιά και μετά. Σε μια κανονική penca συμμετείχαν οκτώ ως δεκαπέντε άτομα, όλοι άντρες. Οι πρώτες γυναίκες εμφανίστηκαν μόλις στις αρχές της δεκαετίας του '30, και πάλι σε βάρος της υπόληψής τους.

Στο Café de Platerias όπου γινόταν μια πολιτική penca, σύχναζε ο Σαμ Μπλανκάτ, ένας αναρχίζων Αραγωνέζος, που έγραφε σε διάφορα περιοδικά, όπως στο *Esperanza nueva* για παράδειγμα. Ήταν τόσο περιβόητος για τις εξτρεμιστικές

του πεποιθήσεις, που τον συνελάμβαναν αυτομάτως μετά από κάθε δολοφονική απόπειρα. Το ίδιο έγινε κι όταν κτυπήθηκε ο Ντάτο.

Η Σαντολαρία, που διηύθυνε στη Σεβίλλη ένα περιοδικό αναρχικών τάσεων, συμμετείχε επίσης σ' αυτή την ρεπα, όταν βρισκόταν στη Μαδρίτη. Μερικές φορές ερχόταν κι ο Εουχένιο ντ' Ορς.

Τέλος εκεί έβλεπα εκείνο τον παράξενο και υπέροχο ποιητή που ονομαζόταν Πέντρο Γκαρφίας, έναν άνθρωπο που μπορούσε να περάσει δεκαπέντε μέρες ψάχνοντας για ένα επίθετο. Όταν τον συναντούσα, τον ρωτούσα λόγω χάρης:

-Τι έγινε, το βρήκες εκείνο το επίθετο;

-Όχι, ακόμα το ψάχνω, απαντούσε και απομακρυνόταν σκεφτικός.

Θυμάμαι ακόμη απ' έξω ένα από τα ποιήματά του, που είχε τον τίτλο *Peregrino*, από τη συλλογή *Bajo el ala del Sur* («Κάτω από το φτερό του Νότου»).

Fluian horizontes de sus ojos

Traía rumor de arenas en los dedos

Y un haz de sueños rotos

Sobre sus hombros trémulos

La Montana y el mar sus dos lebreles

Le saltaban al paso

La nontana asobrada, el mar encabritado...

Ο Γκαρφίας μοιραζόταν ένα φτωχικό δωμάτιο στην οδό Ουμιγιαντέρο, με τον φίλο του Εουχένιο Μοντές. Ένα πρωί, γύρω στις έντεκα, πήγα να τους κάνω επίσκεψη. Με μια νωχελική κίνηση του χεριού, και χωρίς να διακόπτει την κουβέντα, ο Γκραφίας έδιωχνε τους κοριούς που έκοβαν βόλτες πάνω στο στήθος του.

Στη διάρκεια του εμφύλιου δημοσίευσε πατριωτικά ποιήματα, που μ' αρέσουν λιγότερο. Μετανάστευσε στην Αγγλία, χωρίς να ξέρει ούτε λέξη αγγλικά, και τον περιμάζεψε ένας Άγγλος που δεν είχε ιδέα από ισπανικά. Φαίνεται ωστόσο ότι συζητούσαν ζωηρά επί ώρες.

Μετά τον πόλεμο ήρθε στο Μεξικό, όπως πολλοί δημοκρατικοί Ισπανοί. Βρώμικος, σχεδόν σαν αλήτης, τριγύριζε στα καφενεία και διάβαζε ποιήματα. Πέθανε μες στην αθλιότητα.